

UDK 811.16(497.16)(091)

Preliminarno saopštenje

Ivan JOVOVIĆ (Bar)

ijovovic@t-com.me

NAZNAKE O SLOVENSKOME JEZIKU I PISMU MEĐU BARSKIM KATOLICIMA DO BEČKOG DOGOVORA

Tragovi pismenosti u Baru, osobito one nastale na slovenskome jeziku, duboko sežu u srednjovekovnu prošlost. Prve naznake o tome imamo u osnivačkoj buli pape Klementa III 1089. godine, đe barskom nadbiskupu Petru, između ostalih, povjerava upravu nad slovenskim samostanima u Dukljanskoj kraljevini. Zato ne čudi da je krsni list crnogorske povijesti i književnosti – Ljetopis popa Dukljanina, kako pripovijeda njegov autor, izvorno napisan slovenskim jezikom. Da je staroslovenski jezik smatran za jedan od sakralnih jezika pri katoličkoj crkvi u Duklji, odnosno Zeti, govori podatak da je papa Inoćentije IV 1248. godine dao saglasnost barskoj nadbiskupiji da se latinska služba prevede na staroslovenski. Od toga vremena, pa do kraja XIX vijeka na crnogorskome primorju u istorijskoj i književnoj građi opstojao je naziv *slavenski jezik*, čija nominacija je istoznačna i u nazivu *ilirski jezik*. Isto tako u pograničnim krajevima, kakvo je i barsko područje, Crnogorci su još početkom XX stoljeća svoj jezik nazivali *naški jezik*.

Ključne riječi: *slovenski jezik, slovensko pismo, barski katolici*

Tragovi pismenosti u Baru, osobito one nastale na slovenskome jeziku, duboko sežu u srednjovekovnu prošlost. Prve naznake o tome imamo u osnivačkoj buli pape Klementa III 1089. godine, đe barskom nadbiskupu Petru, između ostalih, povjerava upravu nad slovenskim samostanima u Dukljanskoj kraljevini.¹ Zato ne čudi da je krsni list crnogorske povijesti i književnosti – Ljetopis popa Dukljanina, kako pripovijeda njegov autor, izvorno napisan

¹ R. Rotković, *Kraljevina Vojislavljevića XI i XII vijek*, Podgorica, 1999, str. 294-297.

slovenskim jezikom.² Da je staroslovenski jezik smatran za jedan od sakralnih jezika pri katoličkoj crkvi u Duklji, odnosno Zeti, govori podatak da je papa Inoćentije IV 1248. godine dao saglasnost barskoj nadbiskupiji da se latinska služba prevede na staroslovenski.³ Od toga vremena, pa do kraja XIX vijeka na crnogorskome primorju u istorijskoj i književnoj građi opstojao je naziv *slavenski jezik*, čija nominacija je istoznačna i u nazivu *ilirski jezik*. Isto tako u pograničnim krajevima, kakvo je i barsko područje, Crnogorci su još početkom XX stoljeća svoj jezik nazivali *naški jezik*.⁴

Ipak, tokom cijelog srednjovjekovnog razdoblja narodni, tj. slovenski jezik u Baru, kao i u drugim istočnojadranskim gradovima bio je konstantno potiskivan unutar crkvenih i svjetovnih institucija. Stoga su svjedočanstva o ljudima i događajima sa barskog područja sačuvana u aktima na latinskome ili italijanskome jeziku. To je razumljivo imajući u vidu intenzivne veze Crnogorskoga primorja i zapadnoga Mediterana.⁵ Takođe, treba napomenuti da nepostojanje srednjovjekovnih arhiva barskih crkvenih i svjetovnih institucija, ali i porodičnih arhiva, čine nedostupnim saznanja o slovenskome jeziku, koji je i u tome periodu bio najviše zastupljen među žiteljima Bara i njegove okoline.⁶

Međutim, najveći udarac slovenskome jeziku zadali su turski ratovi. Ljudi slovenskoga etnosa sa istočnojadranske obale nijesu mogli sticati znanja na maternjem jeziku, pa su se sveštenici kao nosioci pismenosti, pohađajući latinske škole, opredijelili za latinski liturgijski jezik umjesto staroslovenskoga. Ta činjenica dalekosežno je uticala na razvoj slovenske pismenosti na slovenskome jeziku, odnosno uslovila napuštanje glagoljskog i prihvatanje latiničnog pisma među klerom i pukom barske nadbiskupije, kao što je to bio slučaj u drugim krajevima Dalmacije.⁷ I pored takvih tendencija koje su mogle dovesti do krize ili čak gubljenja slovenskoga identiteta, pogotovo ako imamo u vidu stalna iseljavanja autohtonog barskog stanovništva, od početka XVI do sredine XVIII stoljeća, pape Benedikt XIV i Pio VI odlučuju da ponovo uvedu slovensku liturgiju u barsku nadbiskupiju u drugoj polovini XVIII

² *Ljetopis popa Dukljanina – Sclavorum Regnum Grgura barskog, faksimil teksta sa prevodom*, (Predgovor Eduard Peričića), Bar, 1999, str. 20.

³ Đ. Bošković, *Stari Bar*, Beograd, 1962, str. 270.

⁴ D. Radojević, *Crnogorci na limesu*, Podgorica, 1999, str. 53-54, 144. U Baru je do skoro među ljudima starije životne dobi upotrebljavana sintagma *naški i arbanaški*.

⁵ I. Jovović, „Barska dijeceza u aktima dubrovačkog i vatikanskog arhiva“, *Istorijski zapisi*, god. LXXXI, 1-4/2008, Podgorica, 2008, str. 67.

⁶ *Devet vjekova Barske nadbiskupije*, (Predgovor Jasmina Rastoder), Bar, 1989.

⁷ J. Bratulić, *Fra Šimun Milinović u krugu hrvatskih ćirilometodskih znanstvenika*, zbornik Kačić, Split, 1988, str. 172-173.

vijeka.⁸ Zato među postojećim crkvenim mobilijarom nailazimo na misale na slovenskome jeziku u primorskim župama barske dijeceze, kako je to zabilježeno u izvještaju barskog nadbiskupa Frana Borzija 1795. godine.⁹ Međutim, iz spomenutog izvještaja ne doznajemo da li su misali štampani glagoljicom ili ćirilicom, budući da je Kongregacija za širenje vjere u Rimu još 1627. godine odobrila upotrebu tih crkvenih knjiga na primorju za potrebe katolika slovenskoga porijekla.

Kako je navedeno, zbog nedostatka istorijskih izvora ne samo što nismo u mogućnosti da pratimo srednjovjekovnu leksiku Bara, nego nemamo jasne orijentire kada je slovensko stanovništvo na prostoru barske nadbiskupije glagoljsko, odnosno ćirilično pismo zamijenilo latiničnim. Tako je, na primjer, pod pokroviteljstvom barskoga nadbiskupa Andrije Zmajevića održan pokrajinski sinod (Crkovni Sabor) u Spiču pred crkvom Sv. Čekle 1674. godine, čije su odredbe pisane slovenskim jezikom. To je bio rijedak, ako ne i jedini slučaj u životu rimokatoličke crkve u to doba, pa o tome događaju, kako kazuje kotorski biskup P. Butorac „snebiva se i XX stoljeće, jer se sinodske odluke još i danas pišu latinski.“ Vjerovatno da su odredbe toga crkvenog sabora napisane posebnom verzijom ćirilice, u nauci poznatoj kao bosančica, budući da je A. Zmajević svoje najznačajnije djelo – *Ljetopis crkovni* u izvorniku napisao bosančicom 1675. godine.¹⁰ Kako odredbe crkvenoga sabora ne pripadaju području književnosti, već crkvenog prava, proizilazi da je tekst toga dokumenta morao biti napisan onim pismom koje je već od ranije bilo intelektualna svojina barskoga klera. Zsigurno da za dvojicu barskih sveštenika Marina Jelića i Marka Jorge koji se pojavljuju kao svjedoci sinoda slovensko pismo nije bilo nepoznanica, jer je Marin Jelić pohađao Ilirski (slovenski) zavod u Loretu,¹¹ a Marko Jorga bogoslovsko školovanje započeo u *Collegio Illirico di San Pietro e Paolo* u Femu.¹² Slovensko pismo poznavali su i drugi barski sveštenici, poput barskog plemića Petra Goetića, koji se 1647. godine pojavljuje kao nastavnik u maloj gramatikalnoj školi u Budvi.¹³

Da je bosančica bila prisutna među barskim katolicima pretpostavlja i znameniti naučnik Ruđer Bošković, pišući 23. X 1757. godine iz Wienerneustadta (Bečko Novo Mjesto) o nekom vojniku Đuru Nika Madžara iz Spiča „scto ie pod biskupom od Perasta (op.a. pok. Matiju Štukanovića), ma ie Tur-

⁸ www.newadvent.org, Catholic Encyclopedia, Antivari

⁹ Relazione della Visita Diocesana d'Antivari fatta da me Francesco Borzi Arcivescovo d'essa l'anno 1795, Propaganda fide, SC.Alb., vol 21, ff 63 – 73.

¹⁰ P. Butorac, *Kulturna povijest grada Perasta*, Perast, 1999, str. 248.

¹¹ M. Jačov, *Le Missioni cattoliche nei Balcani durante la guerra da Candia*, vol I, Citta del Vaticano, 1992, str. 382.

¹² S. Marković, *Studia Antibarensis*, Perast, 2006, str. 385.

¹³ R. Rotković, *Oblici i dometi bokokotorskih prikazanja*, Podgorica, 2000., str. 26.

ska semglia “, pa uz isto pismo dostavlja i drugo za Perast, da se preda nekom od Đurove porodice, upućujući da se odgovor pošalje u Beč gosparu Franatici Gondoli. Kako je to pismo Ruđer Bošković pisao italijanski, on prepuručuje da ga pročitati pop i prevede njegovima, jer neće znati čitati „ilirski s talijanskim pismenima“, dakle latinicom. Prema tome, on pretpostavlja da u spičanskom kraju 1757. godine niži slojevi ne znaju latinicu.¹⁴

Bez obzira na određene posredne tragove upotrebe glagoljice, odnosno ćirilice u barskoj dijecezi, jedino sačuvano svjedočanstvo na slovenskome jeziku napisano je latiničnim pismom u Baru 26. IX 1629. godine, a koje se nalazi u arhivu Propaganda fide u Rimu. Riječ je o naredbi generalnog vikara Marka Samuela. Navedeni akt je bitan ne samo za razumijevanje prilika unutar katoličke zajednice u Baru, nego upućuje na stav da su oficijelni dokumenti barske nadbiskupije već početkom XVII vijeka sastavljani na slovenskome jeziku, ne bi li se sa sadržinom crkvenih odluka upoznao što širi krug građana Bara. Istovremeno zaključujemo da je slovenski jezik bio govorni jezik nekadašnjega barskog plemstva, jer je autor toga akta pripadao tom društvenom staležu. U cilju daljeg proučavanja slovenske leksike sa crnogorskog prostora, tj. njenog poređenja u različitim vremenskim razdobljima, akt generalnog vikara Marka Samuela prezentiramo u izvornom obliku.

*„Coppia Petar Samuel Vicar suietloga Gosp.o Archibiscupa
Barskog Zeneral*

Buduchi u Kriposti suetoga posluxa tripute prid nami dum Antun Tomasi dosuan sato on nebrinuch suete Kanone ma kakono neposlusenich i odmet'ni suete Mattere Zarque Ktie suom mocha usurpat dobra Zankouna ne posnaiuchi moch suetoga stola Apostolskoga i stariescina suoijeh koj ne Kti dochi prid name nego iosete obrati lieze od nah i takogier gouori suprotiua xinotu nascimu sato od Misega suspendauam i akati ko duigo oui Mandat bude upasti u ostale pene suete Mattere Zarque, i onij Koj une raslog budumu dio darxati u Baru na xxxj 7bre 1629.

Petrus Samueli Vicario Generale.”¹⁵

Sve do prvih decenija XIX vijeka u okviru Otomanske imperije razvoj slovenskoga jezika i latiničnoga pisma među barskim katolicima nije bilo moguće pratiti. Najveći broj sačuvanih akata čine upravno – politički spisi, ugovori, testamenti i potvrde na italijanskome jeziku. To je objašnjivo činjenicom

¹⁴ P. Butorac, *op. cit.*, str. 254.

¹⁵ Relacione MBI gjendjen shqiperise veriore e te mesme ne shekullin XVII – teksti original dhe perkthimi pergatijur nga Injac Zamputi, vellimi I (1610-1634), *Burime dhe materiale per historine shqiperise* 3, Tirane, 1963. Detaljnije : S. Marković, „U kriposti suetoga posluxa: povijest barske patricijske familije Samuelis“, *Povijesni prilozi*, br. 37, god. 28, Zagreb, 2009, str. 206-207.

da su katolici s toga područja ostvarivali ekonomske i druge interese uglavnom sa pravnim subjektima čije je prebivalište, odnosno šedište bilo unutar mletačke, a potom austrougarske države, đe se službena korenspondencija obavljala na italijanskome jeziku.¹⁶ Za razliku od službene, privatna korenspondencija među barskim katolicima obavljala se na maternjem tj. slovenskom jeziku. Profesor Vinko Foretić na osnovu tri pregledana pisma iz XIX stoljeća (1830, 1835. i jednog nedatiranog) došao je do zaključka da su Zupci upotrebljavali latinicu kao svoje pismo, konstatujući da su ta pisma sa jezičkog stajališta zanimljiva. U njima je zastupljen stari pravopis po italijanskom načinu, sličan onome kakav se upotrebljavao u Dalmaciji. Međutim, stručnoj javnosti ostala je nepoznata njihova sadržina, kao i imena njihovih autora.¹⁷

Stavove profesora Foretića o osobenoj leksici barskih katolika potvrđuju dva neobjavljena pisma iz 1828. i 1833. godine Spićanina Stijepa Obradovića, koja se nalaze u privatnoj arhivi porodice Zanković iz Sutomora. Riječ je o pismima privatnoga karaktera adresiranim na Anta Obradovića.¹⁸ Primjećuje se da autor pisama nije toliko mario za stilizaciju teksta, jer su mnoge riječi spojene, a ponekad je jedno te isto slovo drugačije označeno, zastupljeno je u manjoj mjeri dvojezičje, grafeme za pojedine slovenske glasove preuzete su iz italijanskoga jezika (gli – lj ili g – đ) i sl. Možda su te uslovno nazvane greške objektivne naravi, jer autor u svome kraju nije imao đe da se opismeni, s obzirom na to da su sve škole pri katoličkoj crkvi od ulaska Bara u sastav Otomanske imperije 1571. godine ubrzo bile zatvorene.¹⁹ Tek 1845. godine obnovljena je redovna prosvjetna djelatnost katoličke crkve, osnivanjem konfesionalne škole u župnom stanu u Starome Baru (Gretva), đe su đeca podučavana pismenosti i vjeronauci na slovenskome jeziku.²⁰

¹⁶ Dalmatinski sabor zaključio je tek 1884. godine da se hrvatski jezik uvede kao službeni jezik u upravi. Vidi : J. Horvat, *Politička povijest Hrvatske*, prvi dio, Zagreb, 1989, str. 425.

¹⁷ V. Foretić, „Iz arhiva obitelji Vickovića u Zupcima kod Bara uz objašnjenje o hrvat-baši”, *Analitički historijski institut u Dubrovniku*, Dubrovnik, 1956, str. 657.

¹⁸ Kao službenik u Austrougarskom konzulatu u Starome Baru spominje se 1857. godine Anto Obradović iz Sutomora. Vidi: I. Jovović, *Iz prošlosti Dukljansko-barske nadbiskupije*, Bar, 2005, str. 168. Pregledom matičnih knjiga župe Spič došli smo do zaključka da to nije ista ličnost na koju su adresirana navedena pisma.

¹⁹ P. Mijović, *Iz kulturne prošlosti Bara*, Bar, 1995, str. 106.

²⁰ Barski nadbiskup Karlo Poten (1844-1886) zatražio je od Kongregacije za širenje vjere da mu za potrebe izvođenja nastave vjeronauke pošalje 200 primjeraka Sažetka kršćanskog nauka i 100 primjeraka knjige „Razmisli dobro“ štampanih slovenskim jezikom. Vidi: P. Perkolić, „Škole u Baru u tursko vrijeme“, *Sveti Nikola (Katolički list mladih)*, jul/2001, Bar, 2001, str. 11. Da je u nastavi vjeronauke korišćena i neka druga literatura ukazao mi je pok. barski nadbiskup Petar Perkolić. On je u pisanoj formi 2000. godine obaviješten od gvardijana samostana Male Braće u Dubrovniku da se u tamošnjoj biblioteci nalazi kartica u kartoteci pod nazivom: Karlo Pooten, Knjigice od Molitve kojeto na svjetlost dadi Prisvetli Gospodin Karlo Pooten, biskup od Naronia i Apostolski namjesnik od Antivari, Rim, 1866.

Interesantno je da su razmatrana pisma nastala prije utemeljenja škole u Starome Baru, pa se sa razlogom postavlja pitanje, da su ljudi s toga područja sticali osnove pismenosti. Jedan od mogućih odgovora na to pitanje odnosilo bi se na činjenicu da je pismenost u tome periodu bila ograničena na uzak krug ljudi, odn. ona je bila, izuzimajući kler, najprisutnija kod trgovaca i pomoraca. Upravo autor pisma potiče iz porodice (Obradović) čiji se pripadnici pojavljuju u različitim istorijskim izvorima kao pomorci²¹, trgovci²² i sveštenci.²³ Dakle, pismenost se, uz nepostojanje prosvjetnih ustanova, prenosila unutar porodice, s generacije na generaciju.

Hronološki posmatrano, u prvom pismu (koje se sastoji iz dva dijela) autor izražava emocionalne sudove koji se tiču njegove uže familije, bazirane na patrijarhalnom shvatanju zajednice, u kojima crkva zauzima središnje mjesto. Drugi dio prvog pisma, kao i najveći dio drugog pisma posvećen je poslovnim odnosima između porodice Obradović i starobarskih trgovačkih porodica Trceta, Gracija i Debelja. S posljednjom, Obradovići su bili i u rodbinskim odnosima. Pismo iz 1833. godine djelimično izlazi iz familijarnih okvira, jer sadrži podatke o nekim društvenim zbivanjima o Baru, odnosno potvrđuje brojne istorijske izvore o međusobnim pljačkama i osvetama Primoraca i Crnogoraca koje su svoje mjesto našle u književnoj zaostavštini Stjepana Mitrova Ljubiše.

Da bi imali što bolji uvid u crnogorsku leksiku u minulim stoljećima neophodno je istražiti porodične arhive, naročito one na Crnogorskom primorju, da bi na osnovu dokumentarne građe upoznali jezik naših predaka. Objavljivanjem izvornih dokumenata obogaćujemo crnogorsko duhovno nasljeđe. U tome cilju navedena pisma prezentiramo u cjelosti.

Carissimo Zermano

Trieste li 7 agosto 1828

Primiosam vase predrago pismo 13 Maggio i rasumio sam sue sto mi pisete i raduemse daste sui sdravo i dobro. Mlogo mie salostivno bilo rasumiet i daie tvoia gevoica Andriana umerla, pocoi imala, Bog tebe i tvoiega Petra sdravie dadni, suichiemo umrieti. Bogmme brate Anto dati pravo casem bieh tvarado rad bio da doma dogiem da vidim moiu famigliu i Prijatele ere sam tvarado preselio, ma procurachiu na suachi nazin ac bi bilo moguchie da doma dogiem.

²¹ S. Marković, „Sozina do početka XVIII vijeka“, *Matica*, br.43, god. XI, Cetinje/Podgorica, 2010, str. 216.

²² M. Vuksanović, V. Lukšić, *Svadbene običaji u Spiču*, Sutomore, 2006, str. 169.

²³ *Matična krštenih knjige župe Šušanj (1751-1770)*

Ma snati da ia niesam primio nicacve Knige od moie famiglie naco ono stomeie donio Petar Terzeta lani.

Molimtise posdravimi Iva Jacobova, Anta Bosova, Stiepa Marcova, Sivana Zancovich, Mitra Mircova, i sue Selane redom i suaioa tco chie sa mene pitati. Posdravimi tvardo Stiepa Debeglie xenu i recnio dase liepo spomenuem iadame ispratila i amanet dala da ne saboravim moiu famagliu. Samosu 2 dana da sam ovde u Trieste dosao i taco sada velichiu ogiuli moichu tarsitse paichuiti pisati. Opeta se molim brate Anto da posdravi ...sno od moie strane Stiepa Debeglie i recnio od moie bande dajo xelim dugo sivovanie i sdravle, ma cascuem tosiem aco ochie imati dobrotu da mene upise sto ima, ia bich bio tvard content i rad da upisce ono sto ima gne Kgeri Carstini a moioisi Domachizzi sasto toie Domachizze a gne zatece, ma sasviem tosien dogoritese suiema Priatelima ucinite cacoje boglie sa Moiu Domachizza, ma ia bick rad bio da sue upise moisi Kgeri a moiosi Domachizzi.

Tvardomie milo chuti da cesto ides nachi moiu famigliu i tacote molim brate Anto pogi cesto i oveseli moju famigliu, i dadni dobru naucu moiosi maloi i ... gezzi colico dasem ia doma. Mlogo safaluiem stosi dao pare sa mascio moiosi Sestri, i tacote preporuzuiem da sue ostalo stobi bilo od potrebe, che all occasione non mancherò anche io di contra ambiarsi con tutto il piacere, a vi sono molto ..igato.

Sadate molim posdravimi Strinu tvoiu mater i Petra tvoiega Sina i Neviestu tvoiu Domachizzi i sueich sagargliam, molimtise recni Petru da moiem Zanetom, i Jacobom i Matcom saiedno u Zarckve na Misu da idu i Bogu molim da dosivim suiem dobro sdravie da ve vidim, i dasmo sdravo tvoi bratuced.

Stefano Obradovich

Imam iednu Daviu Mattom Debegliom sa iedan Casan cacochieti Petar Terzetta bolie nausta casati. Sada saliem iednu Knigu od Mata Debeglie moisi famigli i tacote molim prozитай Knigu saiedno Petrom Tarzettom, i neca plati Debeglia ... , dase vise ne mascari ... Iva Jacobova i dogorisese, da Matto Debeglia plati ... visega ma cherlaca i Suda.

Recni moisi sestri da ne pate moia giezza, a gne unuzi. Anzi molimtise procитай ovu Knigu moioisi famigli e di nuovo vi abbraccio tutti quanti.

Draghi Anto

Spizza li 17 Maggio 1833

Sucera dostasamti pissao acomoga procитай. S moi Anto procurai navsachi nacin Petra da posles Doma, sasto tvoia Cugiaie na risich od Zarnogorazack mlogo vise nego nasse Cugie u Bercane, i dati pravo casem lanie Dom Nicola Popp u tvoiu Cullu i ogiach rieg, i moliti nestu Antovizu da prenesse

svu tvoiu famigliu i svu Robbu ovamo gore utvoiu Cugiu. Sa sada dochlenaie Lieto nema tolico risica, ma bogme cada dogie Sima nogisu du-gazche, Risichie velichi. Dakle moi Anto aco tebe nebi Peter poslussao da do-gie doma nemoi inaco uciniti nego odi ti doma, ma iase usdam da Petergiete poslussati, sasto ia snam Petrovo Garze onie vasda radio su Corist od Cugie, i sa postenie od svoje famiglie i da negie staviti podnoghe obras od nassich Stariech i Sve coieie oglasseno do daleco.

Pissaosamti caco Bogu falla Masline Casuiu da bolie bitti nemose toli-co u Spiciu, colico Pocerman Sussan, i u Bar, i Uzignu, i taco boxe da usdarxe, dachle Nadamose dobroisi Sntradi od Uglia. Acobogda cadagies Petra ispra-titi pud ovamo dadnimu Pareck colicoie tebe voglia, sasto ia to malo parech sto imam mislim cupiti Uglia u Pillo, a predussu od cogaie ostalo imam miesta sa 460. Sbanech Pillo. Dachle moi Anto rasmisli i ti sa ovu rabottu i odgovo-rimi. Mattia Ussanovich lanich cupioie 400. Sbaneich po 12 : 1. 11 Grosach sban uglia u Bar, i passane negielle prodaoga Spiru Dabinovigiu po 16. gro-ssach, i rarzaga u trabaculu pod Bar. Molimtise posdravimi Matta Debegliu i casimu da negova famigliaie sdravo i dobro, i posdravimi Stiepa Grazia i niemuie sva famiglia sdravo i dobro. Nebi nigda vierovavo cacoie u Bar mirno niti doimas stra od coga datise napasti, saistoli govorim boxe podarxi ovako, samo na veliche muchesmo od Zarnogorazach erese Sosina ne sieie. S daste sdravo vi tamo a mi ovamo.

*Tvoi bratuced
S. Obradovich*

Ivan JOVOVIĆ

SLAVIC LANGUAGE AND ALPHABET AMONG CATHOLICS FROM BAR UNTIL THE VIENNA AGREEMENT

Traces of literacy in Bar, particularly the one created in the Slavic language, reach back into the medieval past. The first clues about that are found in the Papal Bull of Pope Clement III, in 1089, in which he entrusts Petar, the Archbishop of Bar, among others, with the administration of the monasteries in Doclea. It is therefore no surprise that the major work of Montenegrin history and literature of the time – Chronicle of the Priest of Doclea, as stated by its author, was originally written in the Slavic language.

Key words: *Slavic language, Slavic alphabet, Catholics from Bar*

Draghi Anto

Spizza li 17 Maggio 1833

Jutroca dostasamti pismo aomoga prescitati. Imo. Anto
 poslucai nasvacki nacin Peka da posles Doma, sasto
 Lusia Cugiaie na risick od tarno goraruk mlogo vise
 nego naspas Cugia. Beruane, i Lati pravo casem
 Loric Dom Nicola Popp u tvojim Culu ia ogiaht
 uigi, i molite nestu Antosicu da prenesse svu
 tvojim pamigla i Pouistvo i svu Rabba osamo
 gore u tvojim Cugia. Sa sada dochlerae Lictis
 mona tolico selica, ma bogme cada dogie sima
 nojisa dugazke, Kisichie velichi, Dache moi
 Anto aotebe nebi petec poslujsas da dogie doma
 moni inas uciniti nego odi ti doma, ma ias
 usdom da Petergieth poslujsati, fasto ia snam
 Petrovo Sarre knie vassa kadis su Crist od
 Cugia, i sa postenie od svoje pamigla i da
 negie staviti podnoghe obras od napsick
 Itrieck i Ime cricie oglafero do daleco.

Pisao samti caro Bogu, alla Masline
 Casiu da kille bitti nemoze tolico u spiciu,
 tolico Pocermau Lusan, i u Bar i Lignu, i
 taci boze da usdarte, dache Nadamose

dobroisi Inradi od Uglia). Acobagda cadagies
 Petra ispratiti puda ovamo dadnimu Pereck
 colicoie tebe soglia, sasto ia to malo parech sto
 imam mislon cupeti Uglia i staviti u Pils, a
 preduspu od cogai ostalo imam miesto sa 460.
 Sbarech Pilsa, Duple moi onto kismiski i ti sa
 ovu rabottu i sagovorimi. Mestom Iefanovich
 larich cupio 400. sbarech po 12 i 11. Grosse
 sban Uglia u Ber, i passane negietle prodava
 Spira Dabinskiu po 16. grofacki i caraga u
 Grabanula podbar. Moskitise podaraski Matka
 Debegliu i casimu da nigora famigliaie sdavo
 i dobro, i posdravimi Stepa Gracia i niemuie
 sva famiglia sdavo i dobro. Nebi nigda viera
 so caioie u Ber mixno niti daimes tra od cogai
 latise naprasti, saistoli govorim boxe podarxi
 ovaz, samo na veliche muchesmo od Zarnogorazau
 exese Soima ne sieie). I laste sdavo so tamoa
 mi ovamo

Tvoi bratuce
 S. Obradovich